

С. В. Снапкоўская

Д-р пед. навук, д-р гіст. навук, прафесар
г. Мінск, БДУ

АДУКАЦЫЙНА-ВЫХАВАЎЧЫ ЗМЕСТ НАВУКОВАГА ВЫДАННЯ «КУЛЬТУРНАЯ БЯСПЕКА: ГІСТАРЫЧНЫЯ І ТЭАРЭТЫКА-МЕТАДАЛАГІЧНЫЯ АСНОВЫ»

Аўтар артыкула раскрывае асноўныя напрамкі станаўлення паняцця культурнай бяспекі ў замежнай і айчынай навуцы, характарызуюцца гістарычныя і тэарэтыка-метадалагічныя асновы распрацоўкі праблемы культурна бяспекі. На аснове рэтраспектыўнага аналізу фарміравання феномена «культурная бяспека» показана асаблівасць сучасных даследаванняў культурнай бяспекі як неабходнасць сінтэза культурных традыцый і іннавацый.

Ключавыя словы: культурная бяспека, традыцыі, іннавацыі, глабалізацыя, культурныя каштоўнасці.

Прадстаўленая манаграфія з'яўляецца вынікам плённага навуковага супрацоўніцтва навукоўцаў і выкладчыкаў Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і Інстытута філасофіі НАН РБ у рамках Дзяржаўнай праграмы навуковых даследаванняў па тэме «Культурная бяспека як прыярытэт гуманітарнай бяспекі Рэспублікі Беларусь» [3].

Ва ўмовах інфарматызацыі сучаснага грамадства адначасова набіраюць абароты многія глабальныя працэсы: павышаецца ўзровень ваеннага патэнцыялу і яго разбуральныя здольнасці, узнікаюць сур'ёзныя, часам незваротныя ўзрушэнні ў экалагічнай сферы, абвастраюцца этнічныя канфлікты — усё гэта стварае новыя пагрозы для існавання чалавека. У гэтай сувязі аўтарамі ставілася задача паказаць уплыў глабалізацыі на сусветную культуру, што прывяло да ўзаемадзеяння, інтэграцыі і ўзаемапрацінення розных нацыянальных культур. Між тым, працэс уніфікацыі культурных каштоўнасцяў выступае відавочным перашкодай развіцця культурнай разнастайнасці этнасу, народа, нацыі і дзяржавы. Больш за тое, асобныя напрамкі глабалізацыі: павышэнне ўзроўню ваеннага патэнцыялу, экалагічная палітыка, татальная інфарматызацыя грамадства нярэдка правакуюць нацыянальныя і этнічныя канфлікты. Шматлікасць і разнастайнасць гэтых пагроз спрыялі фарміраванню цэлага шэрагу паняццяў, звязаных з бяспекай чалавецтва і якія адлюстроўваюць тэма ці іншыя бакі гэтага пытання. У сувязі з гэтым усё больш актуалізуецца праблема распрацоўкі гуманітарных аспектаў станаўлення і развіцця

культурнай бяспекі, а менавіта, тэарэтыка-метадалагічных, прававых і гісторыка-літаратурных пытанняў забеспячэння культурнай бяспекі Рэспублікі Беларусь [2, с. 274].

У раздзеле «Тэарэтыка-метадалагічныя аспекты праблемы культурнай бяспекі» раскрываецца сутнасць паняцця «культурная бяспека», прапануюцца яе асноўныя характарыстыкі. Таксама вызначаны асноўныя падыходы да даследавання праблемы культурнай бяспекі ў замежным і айчынным навуковым дыскурсе. Для вырашэння гэтай задачы быў ужыты метады параўнальнага аналізу, дзякуючы якому ўдалося выявіць замежныя школы — Парыжскую і Капенгагенскую — і іх інтэрпрэтацыі ў трактоўцы «культурнай бяспекі».

У дадзеным даследаванні раскрываюцца гістарыяграфічныя аспекты праблемы культурнай бяспекі. Аўтарам выяўлены і паказаны асноўныя этапы станаўлення і развіцця феномену «культурная бяпека», а таксама сінтэзавана аўтарскае паняцце, якое вызначаецца як механізм кансервацыі і захавання сацыякультурнай ідэнтычнасці асобы і грамадства ў цэлым ва ўмовах ўзаемадзеяння традыцый і інавацый у этнакультуры.

У ходзе падрыхтоўкі манаграфіі былі вылучаныя напрамкі ў вывучэнні праблемы культурнай бяспекі на постсавецкай прасторы. Гэта — крытычны і сінэргетычны падыходы. На аснове рэтраспектыўнага аналізу фарміравання феномену «культурная бяспека» паказана асаблівасць сучасных даследаванняў культурнай бяспекі як неабходнасць сінтэзу культурных традыцый і інавацый.

У раздзеле «Культурная бяпека як фактар развіцця нацыянальнай самасвядомасці беларусаў» ахарактарызаваны сучасны стан культурнай бяспекі. Аўтары здолелі наблізіцца да вырашэння важнай і актуальнай задачы — пазначыць асноўныя пагрозы, выклікі і рызыкі культурнай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь. У якасці асноўных знешніх пагроз аўтарамі выяўлены наступныя: страта культурнай ідэнтычнасці ў сувязі з працэсамі глабалізацыі і вестэрнізацыі; складанасць у вызначэнні базісных каштоўнасных прыярытэтаў і арыентаў нацыі ва ўмовах геаграфічнага размяшчэння на стыку Усходу і Захаду; патэнцыйная пагроза гамагенізацыі культурнай прасторы з-за поліэтнічнасці і поліканфесійнасці беларускага грамадства; патэнцыйная пагроза абвастрэння адносінаў прадстаўнікоў некаторых рэлігійных аб'яднанняў з шэрагам сродкаў масавай інфармацыі; паступовая інтэлектуальная дэградацыя, якая звязана з празмернасцю інфармацыі і дэфіцытам якаснай інфармацыі і некаторыя іншыя праблемы.

У раззеле «Механізмы забеспячэння культурнай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь» выяўлены прыярытэтныя напрамкі забеспячэння культурнай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь, раскрыты асаблівасці інструментара забеспячэння культурнай бяспекі ў Беларусі. Істотна падкрэсліць, што ў кнізе паказаны некаторыя сучасныя пагрозы культурнай бяспекі.

У раззеле «Паварот культуры да ацэнкі культурнай бяспекі (cultural safety)», аўтарам паказана «тэматызацыя культуры», раскрываецца культурная бяспека як феномен у прасторы культуры, вызначаны падыходы да ацэнкі культурнай бяспекі. У дадзеным раззеле глыбока і ўсебакова разглядаюцца праблемы пашырэння сферы разумення свету і тэматызацыі культуры ў кантэксце працэсаў трансфармацыі культурных сэнсаў. Упершыню ў прадстаўленым даследаванні пэўнага роду сацыяльна-культурныя з'явы аналізуюцца не ў тэрмінах вялікіх канструкцый, структур і паняццяў, а ў тэрмінах сэнсавага, паўсядзённага гарызонту даступнага індывіду, у тым ліку і паняцці «культурная бяспека».

У раззеле «Аксіялагічныя дамінанты нацыянальнай літаратурна-мастацкай традыцыі ў кантэксце культурнай бяспекі» абгрунтоўваюцца і ўсебакова раскрываюцца шляхі выпрацоўкі новай культураўтваральнай стратэгіі на аснове аналізу багатай беларускай літаратуры пачатку ХХ ст. Аўтарам выяўляецца і характарызуецца канцэптуальна-аксіялагічная дамінанта ў кантэксце адраджэнскай парадыгмы творчасці дадзенага гістарычнага перыяду. Абгрунтоўваецца ідэя нацыянальнай кансалідацыі грамадства ў класічнай літаратуры пачатку ХХ ст. Шырока раскрываецца літаратурны канон у духоўнай інтэграцыі суб'ектаў нацыякультурнай прасторы. Істотнае значэнне набываюць тэкстаўтваральныя складнікі творчасці, якія праяўляюць сябе праз інтэграцыю пераважных тэм, жанраў, сродкаў і прыёмаў, неабходных для пабудовы тэксту і перадачы як інфарматыўных, так і эмацыянальна-экспрэсіўных кампанентаў. Аўтарам глыбока аналізуецца мастацкі вопыт пісьменніка, які становіцца мадэлюючым чыннікам нацыянальнай гісторыі, яе духоўным забеспячэннем, прагназаваннем і арыентаграм будучай культуры. У раззеле паказана, што вышэйшае ўтрыманне такога вопыту вынікае з карэлявання падзей, фактаў з навакольнай рэчаіснасцю, дыялектыкай яе ідэй [1, с. 18].

У раззеле «Дынаміка культурных сэнсаў праз «перажыванне» ў беларускім гісторыка-літаратурным дыскурсе» з дапамогай герменеўтычнага метаду, распрацаванага нямецкім філосафам і культурологам У. Дыльтэем, выяўляецца «перажыванне» веч-

ных вобразаў і архетыпаў сусветнай культуры (у прыватнасці, на прыкладзе топасаў фаўстыяны) у дыялогу з класічнай беларускай літаратурай. У раздзеле на падставе шырокага гісторыка-літаратурознаўчага матэрыяла разглядаецца дынаміка культурных сэнсаў на працягу некалькіх этапаў ўсяго перыяду Новага часу ХХ і ХХІ стст. У падраздзеле «Перажыванне культурна-дыялагавых сэнсаў у беларускай літаратуры найноўшага часу» галоўныя героі твораў — прадстаўнікі і ўсяго чалавецтва, і разам з тым канкрэтныя людзі, прадстаўнікі канкрэтнага часу і краіны, таму разам з універсальным важным з’яўляецца і нацыянальны аспект. У дадзеным падраздзеле аўтарам раскрываюцца паэтычныя жанры, дзе таксама можна ўбачыць інтэртэкстуальнасць і дэканструкцыю як асаблівыя прыёмы постмадэрнісцкай гульні, якія заклікаюць нас да сатворчасці. У раздзеле «Культурная бяспека ў сферы навукова-адукацыйнага турызму і турыстычны патэнцыял нямецка-беларускіх міжкультурных камунікацый» выяўляецца і абгрунтоўваецца роля турыстычнай сферы ў як у шырокім сэнсе, так і ў вузкім, спецыяльным значэнні ў рамках стварэння ўмоў бяспечнага развіцця культурнага і навукова-адукацыйнага турызму. На аснове вопыту выхаваўчай і ідэалагічнай працы са студэнтамі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта аўтар разглядае гэты від турызму ў працэсе міжкультурнай камунікацыі, а больш канкрэтна, як дыялог паміж беларускай і нямецкай культурамі, які выразна дэманструе развіццё абмену і перадачы культурных каштоўнасцей на міжасобасным, міжгрупавым, прафесійным і міжэтнічным узроўнях. У паказаным падраздзеле таксама на прыкладзе дыялогу вечных вобразаў і архетыпаў сусветнай культуры (у прыватнасці, топасаў фаўстыяны) разглядаюцца ўнутраныя фактары, якія з’яўляюцца актуальнымі для сучасных культурна-турыстычных творчых індустрыяў і звязаны адначасова з сусветнай культурнай спадчынай, паказаны ў якасці важнага сродку развіцця культурнай бяспекі ў сацыяльнай, навуковай і адукацыйнай сферах. Заключны раздзел «Нарматыўна-прававыя аспекты забеспячэння культурнай бяспекі грамадства ў кантэксце сучасных выклікаў» ўсебакова раскрывае прававыя аспекты культурнай бяспекі. У раздзеле аналізуюцца нарматыўна-прававыя акты Рэспублікі Беларусь, Расійскай Федэрацыі і іншых краін свету ў рамках заяўленай праблематыкі. Аўтарам раскрываюцца культурна-прававыя асновы рэалізацыі сучаснай нацыянальнай моўнай палітыкі, дзе яркім прыкладам выступае прыведзены аўтарам разнастайны багаты міжнародны вопыт. Выкананы аўтарскі аналіз дазваляе зрабіць выснову аб тым, што

сацыяльныя і культурныя правы ў кантэксце культурнай бяспекі выступаюць як правы-гарантыі, у адносінах да іншых правоў і свабод; маюць агульнасацыяльную накіраванасць, выступаюць інструментам зацвярджэння гуманізму і сацыяльнай справядлівасці. Шырока раскрытая праблематыка рэгулявання і абароны правоў нацыянальных і этнічных меншасцяў у кантэксце культурнай бяспекі дзяржаў. Аўтар прыходзіць да высновы, што практыка прававога забеспячэння культурнай бяспекі павінна адбывацца на двух узроўнях: вывучэнне нацыянальнага і міжнароднага заканадаўства і параўнальнае даследаванне з практыкай іншых краін. Гэта дазволіць аптымізаваць дзейнасць сферы культуры і ўрэгуляваць магчымыя канфліктныя сітуацыі. У цяперашні час адной з галоўных пагроз культурнай бяспекі з'яўляецца магутнае ўздзеянне мас-медыя на культурнае жыццё краіны, так як ускладненне бягучай інтэрнацыянальнай сітуацыі, ўзрастанне міжнародных рызык і разгортванне інфармацыйнай вайны актуалізуюць цяжкасці культурна-дзяржаўнай бяспекі, яны маюць вялікую значнасць і патрабуюць шматфактарнага міждысцыплінарнага аналізу.

Прадстаўленая манаграфія мае вялікую практычную значнасць, паколькі даследчыкамі прапанаваны рэкамендацыі, накіраваныя на карэкцыю сітуацыі, якая склалася ў галіне культурнай бяспекі і яе далейшае ўмацаванне ў Рэспубліцы Беларусь. Прапанаваныя аўтарамі практычныя рэкамендацыі могуць стаць імпульсам для далейшай распрацоўкі выяўленых асноўных напрамкаў забеспячэння культурнай бяспекі ў Рэспубліцы Беларусь. Кніга можа прадстаўляць прафесійны інтарэс для навукоўцаў, выкладчыкаў, аспірантаў, магістрантаў і студэнтаў, якія займаюцца пытаннямі культурнай бяспекі ў гуманітарнай сферы, а таксама ўсім зацікаўленым у захаванні стабільнасці і ўстойлівага развіцця.

Спіс выкарыстаных крыніц

1. Снапковская, С. В. Культурная безопасность: исторические и теоретико-методологические основы / С. В. Снапковская, А. А. Касперук, В. И. Максимович, Т. С. Супранкова, М. И. Веренич ; под науч. ред. проф. С. В. Снапковской. — Минск : БГУ, 2023. — 300 с. : ил.
2. Снапковская, С. В. Культурная безопасность как важный элемент сохранения идентичности в условиях глобализации / С. В. Снапковская // Кросс-культурное образование в условиях глобализации: теоретическое осмысление и национальные практики реализации: сб. науч. статей; отв. за выпуск: Л. В. Пирожено, И. Л. Шевлякова-Борзенко; Мультикультурный исследовательский центр Университета Хучжоу, г. Хучжоу (КНР). — Псков : Логос, 2023. — С. 271–281.
3. Снапкоўская, С. В. Пераемнасць і наватарства ў святле адукацыі і культуры / С. В. Снапкоўская. — Мінск : БДУ, 2020. — 290 с.: ил.